EL TRIBUNAL DE LA INQUISICIÓ

El 1478 els Reis Catòlics van obtenir autorització del papa per crear, sota la seva tutela, un Tribunal de la Inquisició destinat a la repressió de l'heretgia; encara que, a més, aquesta institució es va revelar des d'un primer moment com un instrument polític de gran valor.[1] constituïa un element unificador d'uns regnes i territoris —el mateix inquisidor general i el mateix Consell— l'única institució comuna dels quals era la Monarquia. L'organització del nou Tribunal va ser diferent a la Inquisició medieval. Ja no era sota l'autoritat pontifícia, sinó sota la d'una Monarquia que tenia la intolerància religiosa com un dels eixos de la seva política. El juliol de 1487 van arribar a Mallorca els dos nous inquisidors: Sancho Martín i Pedro Pérez de Munegreba i un any més tard, l'agost de 1488, va ser publicat el primer Edicte de Gràcia, que instava els cristians que haguessin incorregut en l'heretgia a confessar els seus errors.[2]

L'activitat de la Inquisició va ser notable des del moment mateix de la seva aparició a Mallorca, i més encara en els últims anys del segle XV. El gran poder que va acumular va fer que les seves activitats fossin més enllà de l'estricta vigilància de l'ortodòxia catòlica, de manera que la documentació acumulada va ser notable.

Amb l'obertura del procés constitucional, la Inquisició va ser abolida el 1813 i es va fer un inventari de tots els seus béns, entre els quals es trobava l'Arxiu. Aquest inventari[3] reflecteix d'una manera bastant àmplia el seu contingut, encara que per l'interès econòmic que el va motivar, alguns tipus de documents no van ser descrits prou. La Inquisició va reaparèixer amb la tornada de Ferran VII, però va ser de nou suprimida en iniciar-se el Trienni Liberal. Precisament el 1820 la casa de la Inquisició va ser assaltada i es van cremar i destruir documents i altres efectes. Per evitar pèrdues més greus, la resta de l'arxiu, molt minvat, es va dipositar a la Secretaria de la Subdelegació de Rendes. El 1834, amb la supressió definitiva de la Inquisició, i com a conseqüència d'aquest acte, la documentació que quedava va passar a la Comissió Principal d'Arbitris d'Amortització.

La destinació dels fons de la Inquisició a Mallorca va ser diversa: una part va sucumbir a l'incendi de 1820; alguns documents van ser guardats o recollits per particulars; els expedients judicials pendents de resolució es van traslladar al Bisbat, els de les causes de fe, als tribunals establerts per la Constitució —Jutjat de Primera Instància i Audiència Territorial—

[1] Bartolomé Bennassar: *Inquisición española: poder político y control social*, Barcelona, Crítica, 1981, pàg. 42.
[2] Mateu Colom Palmer: *La Inquisició a Mallorca (1478-1578)*, Barcelona, Curial, 1992, pàg. 22.
[3] ARM, C-386.

d'acord amb les seves competències;[4] d'altres es van remetre a Madrid i es conserven actualment a l'Arxiu Històric Nacional, i la resta va quedar a les oficines d'Hisenda. Així, no és d'estranyar que la documentació que ha arribat a l'Arxiu del Regne de Mallorca ho hagi fet en diversos moments i procedent de diferents institucions —sovint entre la seva pròpia documentació— entre 1905 i 1963.

Els fons de l'Arxiu de la Inquisició conservats a l'Arxiu del Regne de Mallorca abasten entre 1489 i 1824 amb un predomini dels documents dels segles XVII i XVIII. Com ja s'ha indicat, es tracta d'un fons molt incomplet, si bé, gràcies a l'inventari de 1813, s'ha pogut restablir l'organigrama de la institució:

— La Receptoria i la Comptadoria d'Hisenda. Inclou la documentació sobre l'administració econòmica del Tribunal, afecta també la de les tres cúries i la de tots els béns confiscats a les persones jutjades per complicitat.

— La Cúria Civil, tribunal al qual estaven adscrites totes les persones que formaven part del Sant Ofici i els seus familiars. Inclou, per tant, els processos en què almenys una de les persones implicades pertanyia a aquest grup.

— La Cúria de Segrests estava encarregada dels processos per causes de fe. És una de les seccions més afectades per la pèrdua de documentació.

— La Cúria de Béns Confiscats era responsable dels litigis derivats de la confiscació dels béns als condemnats per heretgia. El fet que els implicats tinguessin negocis formant companyies feia que algunes persones reclamessin deutes, béns, o la part que els corresponia del negoci.

— El contingut de l'Arxiu Secret està molt poc especificat als inventaris de 1813 i 1820, ja que es pretenia discreció respecte a les causes de fe. A més, aquesta oficina, precisament pel seu contingut, va ser la que va sofrir més danys durant l'assalt de 1820, per la qual cosa la documentació conservada és mínima

S'ha establert també una col·lecció factícia amb la documentació confiscada als condemnats per heretgia, els béns dels quals s'incorporaven a la Inquisició. Aquesta documentació no pertany a la institució, sinó que formava part de l'arxiu de cada un dels processats o de la seva família.

---

[4] Vegeu Antoni Mut Calafell: "Un patrimoni parcialment tudat: l'Arxiu de la Inquisició de Mallorca", a *III Congrés "El nostre Patrimoni Cultural: el Patrimoni tudat (1836-1994)",* Palma 1995, pàg. 149-176.

***

- ☞ Dates extremes: 1489-1824.
- ☞ Unitats d'instal·lació: 362.
- ☞ Instruments de descripció: inventari.